

Resultaten masterscriptie: diffusie en translatie van kennis over hittestress door Nederlandse gemeenten

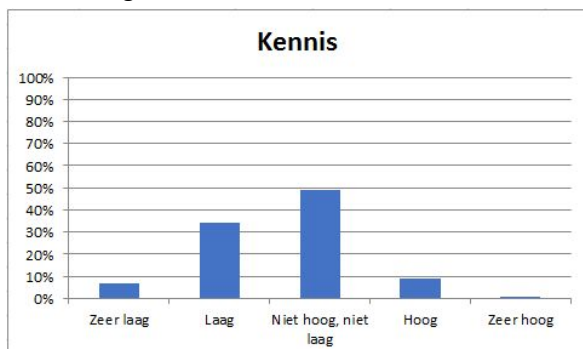
Lange tijd kregen de negatieve gevolgen van hitte nauwelijks aandacht in de Nederlandse onderzoeks- en beleidswereld. De hete zomers van 2003 en 2006 hebben hier voorzichtig verandering in gebracht. Toch is er nog altijd geen sprake van grootschalige ontwikkeling van hittemaatregelen in Nederlandse gemeenten. De klimaatstresstest die elke gemeente moet uitvoeren zou hier op termijn verandering in kunnen brengen. Hoe is het gesteld met de kennis over hittestress en de daadwerkelijke ontwikkeling van beleid in Nederlandse gemeenten? Welke ontwikkelingen zijn van invloed op de overwegingen van gemeenten om wel of geen hitte beleid te ontwikkelen?

In dit onderzoek wordt antwoord gegeven op bovenstaande vragen. De basis hiervoor is een enquête die door 192 gemeenten (50%) is ingevuld. Voor een verdere duiding van de enquête en om meer inzicht te krijgen in de achterliggende redenen zijn er interviews afgenomen met beleidsmedewerkers van de gemeenten Almere, Arnhem, Meierijstad en Den Haag en met medewerkers van de Nationale Adaptatie Strategie (NAS), het Klimaatverbond en het kennisconsortium Klimaatbestendige stad van de Hogeschool van Amsterdam.

Door te bestuderen hoe de verschillen tussen gemeenten verklaard kunnen worden, wordt inzichtelijk hoe gemeenten gestimuleerd kunnen worden om beleid te ontwikkelen. De enquête geeft een inzicht in de huidige stand van zaken van het hittebeleid in Nederland.

Stand van zaken

Gemeenten beschouwen hun eigen kennis over hittestress als relatief laag. Slechts 10% van de gemeenten omschrijft haar kennis als 'hoog' of 'zeer hoog'.

Het gebrek aan kennis over het onderwerp lijkt hierdoor een eerste struikelblok te zijn op de weg naar beleidsontwikkeling. Dat er nog winst te behalen valt in de ontwikkeling van beleid blijkt uit het feit dat slechts 4% van alle gemeenten aangeeft gericht beleid tegen hittestress te hebben. 49% heeft geen enkele vorm van hittebeleid en 47% geeft aan dat er in de gemeente wel maatregelen zijn getroffen die helpen tegen hittestress, maar dat de preventie van hittestress niet het doel was van deze maatregelen.

Op basis van de interviews en meerdere antwoorden in de enquête zijn de gemeenten in 5 groepen in te delen voor wat betreft kennis en beleid:

1. Vrijwel geen kennis over het onderwerp en er is geen beleid ontwikkeld. (kleine groep)
2. Tot in zekere mate is kennis over het fenomeen aanwezig, maar de lokale situatie is nog niet in kaart gebracht. Geen beleid ontwikkeld. (grote groep)
3. De lokale situatie is in kaart gebracht, maar kennis over maatregelen ontbreekt nog. Gericht beleid is nog niet ontwikkeld. (grote groep)
4. De koplopers. Lokale situatie en oplossingen zijn redelijk tot goed in beeld. Vertaling in beleid blijft soms uit, mede door bestuurlijke redenen. (kleine groep)

Het grootste deel van de gemeenten zit in groep 2 en 3 en heeft veelal nog geen, of alleen indirecte, maatregelen tegen hitte getroffen. In algemene zin zijn het gevoel van urgentie en aanwezige middelen om kennis op te doen en maatregelen te treffen de belangrijkste oorzaken voor de verschillen tussen de gemeenten, maar welke factoren zorgen voor deze verschillen?

Lokaal specifieke omstandigheden

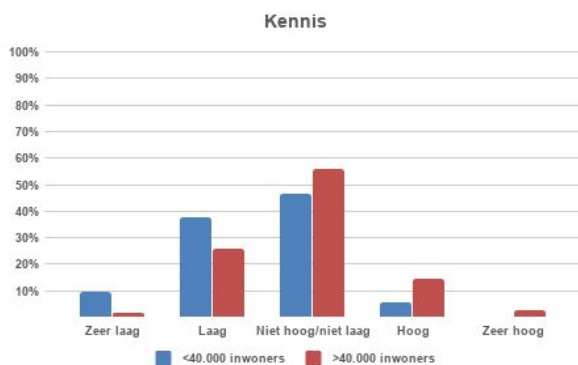
Als eerste zijn dat de lokaal specifieke omstandigheden. Een combinatie van timing, persoonlijke interesses en prioriteiten. De koploper gemeenten zijn vaak niet bewust koploper geworden. Deze gemeenten zijn niet naar hittestress gaan kijken omdat hitte voor problemen

Resultaten masterscriptie: diffusie en translatie van kennis over hittestress door Nederlandse gemeenten

zorgde, ze zijn er naar gaan kijken en zagen toen dat hitte voor problemen zorgde. Waarom ze er destijds naar zijn gaan kijken is een samenloop van omstandigheden; Arnhem was onderdeel van een Europees subsidieproject voor klimaatbestendige steden en kwam zo in aanraking met hitte. Door een gelukkige timing met een nieuwe structuurvisie en een wethouder die het onderwerp interessant vond kreeg hitte een plaats in het Arnhemse beleid. Den Haag is eveneens via onderzoeksprojecten over klimaatadaptatie met hitte in aanraking gekomen. Toen in een later onderzoek Den Haag als heetste stad van Nederland genoemd werd kreeg hitte grotere prioriteit. Die eerste fase, het kijken naar hitte binnen de eigen gemeente, lijkt een essentiële stap te zijn om urgentie en draagvlak te creëren. De stresstesten kunnen deze rol gaan invullen en daarmee de afhankelijkheid van een eerste "toevallige" aanraking met hitte wegnemen.

Stedelijk probleem?

Daarnaast wordt hittestress tot nu toe veelal geframed als een stedelijk probleem. Vrijwel alle hitte gerelateerde projecten zijn gericht op steden. Denk aan termen als 'klimaatbestendige stad', 'stedelijk hitte eiland effect', 'gezonde stad' en zo zijn er nog meer voorbeelden te geven. Dit uit zich in de verschillen in kennis tussen stedelijke en niet-stedelijke gemeenten. 47% van de niet-stedelijke gemeenten beschouwt haar eigen kennis over hittestress als 'laag' of 'zeer laag', tegenover 28% van de stedelijke gemeenten. En slechts 2% van de niet-stedelijke gemeenten heeft gericht beleid tegen hittestress. Bij de stedelijke gemeenten is dit 9%.

Dat hitte een groter probleem is in steden wil niet zeggen dat het niet voor problemen kan zorgen in de overige gemeenten.

Zo laat de Klimaateffectatlas zien dat in 2050 de meeste dorpen hetzelfde aantal nachten hittestress zullen ondervinden als de grote steden in de huidige situatie. Als de hitte in de grote steden nu als een probleem wordt ervaren, dan gaat het dat in de toekomst dus ook zijn in de kleinere gemeenten. Zeker als de vergrijzing in acht wordt genomen. Dorpen zullen namelijk sneller vergrijzen dan steden en daarmee neemt het aantal personen dat kwetsbaar is voor hitte relatief sneller toe in niet-stedelijk gebied. Dit pleit voor een bredere benadering, waarbij hittestress niet alleen als een stedelijk vraagstuk wordt gezien. Juist de niet-stedelijke gemeenten geven aan dat ze zoekende zijn in wat er van hen verwacht wordt en hoe zij hun eventuele beleid vorm moeten gaan geven. De focus in stedelijk gebied kan bijvoorbeeld meer liggen op de inrichting van de stad, terwijl in niet-stedelijke gemeenten de maatregelen mogelijk meer gezocht moeten worden in de sociale omgeving en zorgsector. Het framen van hitte als een stedelijk probleem zorgt voor een laag gevoel van urgentie in niet-stedelijk gebied. Dit maakt het lastig voor de lokale beleidsmaker die betrokken is bij hitte, om middelen vrij te krijgen en draagvlak te creëren voor hittebeleid.

Stap naar beleid

De beleidsmakers in stedelijke gemeenten geven eveneens aan dat hitte vaak niet in de volledige lokale beleidssector als een relevant probleem wordt beschouwd. Dit komt doordat de negatieve gevolgen van hitte vaak moeilijk zichtbaar worden en lastig in harde cijfers zijn uit te drukken. Daarnaast wordt warm weer in Nederland in algemene zin eerder als prettig dan als een gevaar gezien. Terwijl hitte juist vraagt om een integrale aanpak. Veel maatregelen hebben betrekking op een breed scala aan sectoren: infrastructuur, zorg, klimaat, leefbaarheid, water en riolering, economie (arbeidsproductiviteit), etc. Het kan daarom nuttig zijn om maatregelen niet als hittemaatregelen neer te zetten, maar als beleid dat in algemene zin goed is voor de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van de

Resultaten masterscriptie: diffusie en translatie van kennis over hittestress door Nederlandse gemeenten

gemeente. Almere is een mooi voorbeeld van hoe hittemaatregelen onderdeel zijn van een algehele benadering die gericht is op een gezonde en prettige leefomgeving.

Gemeenten geven aan niet te weten waar het hittebeleid aan moet gaan voldoen. Ze missen handelingsperspectief. De roep om normering treedt vaak op in een situatie van chaos, maar het is de vraag of een normering in dit soort ruimtelijke en klimaatafhankelijke onderwerpen het juiste middel is. Een ontwerprichtlijn, waarin wordt weergegeven hoe een nieuw te ontwikkelen gebied of een straat die gerenoveerd wordt op een leefbare manier is in te richten, zou voor die vorm van houvast kunnen zorgen. Het is niet verstandig om iedere gemeente zelf het wiel te laten uitvinden. Het onderwerp hittestress wordt nog niet breed genoeg als urgent ervaren. Getuige ook de antwoorden in de enquête waarbij 64% van de gemeenten de effecten van hitte in hun gebied als "beperkt" of "zeer beperkt" beschouwt. Om ook deze gemeenten mee te krijgen is het nuttig om te voldoen aan de oproep van gemeenten om met ontwerprichtlijnen te komen. Niet alleen specifiek voor hitte, maar voor een klimaatbestendige en leefbare woonplaats. Deze richtlijnen zullen wel aan de lokale situatie aangepast moeten worden en er zal specifiek naar kwetsbare voorzieningen moeten worden gekeken.

Leon Heger
Radboud Universiteit
Ltiheger@gmail.com
0618982547

*Deze scriptie was onderdeel van mijn afstudeeropdracht bij **Movares** in Utrecht.*